

ОЦІНКА МАТЕРІАЛЬНИХ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ РЕСУРСІВ У КОНТЕКСТІ АНАЛІЗУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

С. М. Темненко¹

Державний науково-дослідний контрольний інститут ветеринарних препаратів
та кормових добавок

У статті розглянуті основні критерії оцінки матеріальних та інтелектуальних ресурсів підприємства. При цьому приділено окрему увагу питанням формування інтелектуального капіталу як запоруки майбутньої успішності та конкурентоспроможності. Розглянуто базові складові інтелектуального капіталу та методи його обліку та обчислення.

Аналіз інтелектуальних ресурсів, що використовуються під час розробки та виробництва ветеринарних препаратів у співставленні із відповідними матеріальними ресурсами підприємства, облік інтелектуальних продуктів, що отримуються в результаті дослідної та виробничої діяльності давно обговорюються спеціалістами, однак методичних матеріалів, присвячених вивченню даної проблеми поки не достатньо.

Засновники теорії інтелектуального капіталу Л. Едвінссон та М. Мелоун [1] в своїх працях стверджують, що традиційні виробничі фактори за умов постіндустріальної економіки не дають належної віддачі без уведення у виробництво інтелектуальних ресурсів – знань, кваліфікації, компетенції співробітників, тощо. На думку вчених, інтелектуальним капіталом підприємства є володіння знаннями, практичним досвідом, організаційними навичками, зв'язки із споживачами та професійною кваліфікацією. Саме це і забезпечує підприємству конкурентні переваги на ринку. До того ж автори вважали, що головною умовою успіху є розгляд усіх цих факторів у режимі реального часу. Відомий шведський учений та практик Карл Ерік Свейбі [2] запропонував для оцінки інтелектуального капіталу використовувати метод співвідношення ринкової та балансової вартості підприємства, згідно якої, інтелектуальний капітал представляв собою різницю між величиною ринкової вартості підприємства та її балансової вартості взятої з фінансової звітності. Д. Тобін [3] для оцінки інтелектуальності запропонував використовувати інший показник — співвідношення ринкової вартості об'єкта до вартості його заміни. У той же час А. Пулик [4] запропонував методику визначення вартості, добавленої інтелектуальним капіталом, який розглядається як сукупність структурного та людського капіталу. У його методиці основна увага приділялась аналізу складу та структури капіталу підприємства. Цікавими є роботи В. А. Проскурякова [5], який досить детально вивчає питання дуалізму інноваційної економіки у контексті поєднання різних методик оцінки інтелектуальних та матеріальних ресурсів.

Метою статті є дослідження підходів до оцінки матеріальних та інтелектуальних ресурсів підприємства із врахуванням їх сутнісного змісту.

Під час оцінки інтелектуальних та матеріальних ресурсів необхідно визначитися із сутнісним змістом цих понять та їх вартісної складової. Якщо із класифікацією та вартісним визначенням матеріальних ресурсів підприємства особливих проблем не виникає, то під час оцінки інтелектуального ресурсу слід враховувати складність його оцінки, яка пов'язана із

¹ Науковий керівник — д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства, інновацій та дорадництва в АПК імені І. В. Поповича ЛНУВМтаБТ імені С. З. Гжицького П. М. Музика

переходом від абстрактних нематеріальних елементів інтелектуального капіталу до фінансових оцінок.

Коротко матеріальні ресурси можна охарактеризувати як традиційне виробництво, що створює товари та послуги необхідні для функціонування економіки. Вони вимагають участі виробничих сил людини та розвитку технологій, які можливі під час використання інтелектуальних ресурсів. Так, до матеріальних ресурсів відносять наступні основні складові: сировина та основні матеріали, допоміжні матеріали, що використовуються на технологічні цілі, на утримання та поточний ремонт будівель, споруд та інших основних засобів, запасні частини для ремонту обладнання, технологічну оснастку, паливо та енергія, ресурси використані при амортизації основних фондів, ресурси, що використовуються промислово-виробничим персоналом та робітниками, що не приймають участь у науково-дослідних розробках та в отриманні знань.

У той же час, при оцінці інтелектуальних ресурсів слід враховувати складність їх оцінки, яка пов'язана із переходом від абстрактних нематеріальних елементів інтелектуального капіталу до фінансових оцінок. Окрім цього, практично кожен метод вимірювання та оцінки має свої недоліки та певні незручності, і далеко не кожен метод, що з успіхом використовується закордонними вченими можна застосувати для оцінки інтелектуального капіталу вітчизняних підприємств.

Сьогодні досить часто вартісна оцінка інтелектуального капіталу проводиться як оцінка нематеріальних активів підприємства, до яких відносяться витвори науки, літератури, мистецтва, програми для обчислювальних машин, винаходи, корисні моделі, селекційні досягнення, секрети виробництва (ноу хау), товарні знаки та знаки обслуговування. У складі нематеріальних активів враховуються також ділова репутація.

У міжнародних стандартах фінансової звітності до нематеріальних активів відносять патенти, авторські права, ліцензії, бренди та назви публікацій тощо. Гудвіл, що створений самою організацією, у більшості випадків не визнається нематеріальним активом, оскільки він не ідентифікується та неможливо достовірно перевірити його вартість.

У зв'язку з тим, що лише обмежене число активів потрапляє у стандарти обліку, учені намагаються виправити дане становище. Існує досить цікавий підхід, запропонований Е. Н. Селезньовим [6], згідно з яким оцінювання інтелектуального капіталу можна здійснювати за аналогією з оцінкою знань співробітників підприємства:

$$J = P_{op} - P_m,$$

де: J — вартість інтелектуального капіталу;
 P_{op} — ринкова вартість усіх акцій організації;
 P_m — вартість матеріальних активів організації.

Однак, ця формула має два суттєвих недоліки:

1. Вартість інтелектуального капіталу включена у вартість тієї частки нематеріальних активів, які складають майнові права (право на володіння землею, природними ресурсами тощо) та купуються організацією при її створенні та у процесі збільшення матеріальних активів.

2. Інтелектуальний капітал практично повністю ототожнюється із нематеріальними активами, оскільки не проводиться диференційованої оцінки кадрового капіталу та маркетингових активів.

Тугускіна Г. Н. [7], з метою отримання об'єктивної оцінки інтелектуального капіталу підприємства, пропонує ввести окреме поняття — інтелектуальний потенціал підприємства (J_n), який враховує усі три складові інтелектуального капіталу:

$$J_n = K_Q \times (P_i + P_{ma}),$$

де: P_i — ринкова вартість інтелектуальної власності підприємства;
 P_{ma} — ринкова вартість маркетингових активів підприємства;

K_Q – коефіцієнт якості кадрового капіталу.

Коефіцієнт якості кадрового капіталу визначається за такою формулою:

$$K_Q = [P_{op} - (P_m + P_n)] / (P_i + P_{ma}),$$

де: P_n – ринкова вартість тієї частки нематеріальних активів, яку складають майнові права (право на користування землею, ресурсами тощо).

Загалом, під час оцінки інтелектуального капіталу із використанням фінансових показників, можна виділити методики, що орієнтовані на оцінку нематеріальних активів переважно із використанням бухгалтерських методів обчислення, та методики, що орієнтовані на економічні показники: рентабельність активів, інвестиції, додану економічну вартість тощо. У той же час надзвичайно важливим є розроблення критеріїв визначення та оцінки не фінансових показників, що характеризують витрати на створення інтелектуального капіталу.

Кондратов С. О. [8] пропонує умовно розділити показники для традиційних складових інтелектуального капіталу підприємства: людського, структурного та капіталу відносин, у залежності від обраного критерію. У таблиці наведені основні з цих показників.

Таблиця

Не фінансові індикатори вимірювання інтелектуального капіталу

Критерії оцінки / складові ІК	Інвестиції	Ресурси	Результат	Ефект
Людський капітал	Середня зарплата;	Кількість службовців	Кількість клієнтів	Нові клієнти
	Витрати на навчання	Кількість днів навчання	Дипломи, сертифікати	Зменшення витрат часу
Структурний капітал	Інвестиції у інформ. технології	Кількість користувачів ПК	Використання баз даних	Покращення ел. обліку
	Інвестиції у наукову діяльність	Кількість наукових співробітників	Звіти про наукову роботу	Продукти, патенти
Капітал відносин	Інвестиції в альянси	Кількість партнерів у спільних проектах	Контакти, партнерство	Покращення якості та прибутковості завдяки новим зв'язкам
	Рекламний бюджет	Кількість рекламних акцій	Кількість звернень	

Аналізуючи дані, наведені у таблиці, можна зробити висновок, що різні критерії оцінки, яких притримується менеджмент підприємства, значно численніші, ніж показники, які можна вимірювати, та відсутність спільної методології відображають специфічні завдання, які стоять перед керівництвом підприємства.

ВИСНОВКИ

Ефективне управління інтелектуальними та матеріальними ресурсами на рівні окремо взятого підприємства пов'язане не лише із пошуком способів ефективного продукування та використання матеріальних та нематеріальних активів й знань для досягнення поставлених економічних цілей — таких, як зростання прибутку, підвищення конкурентоздатності підприємства, економія витрат, але і створення умов для реалізації потреб співробітників у творчості та самореалізації. Окрім цього, продумане використання простих методик обчислення та обліку цих ресурсів обумовлює оптимізацію оцінки ефективності діяльності підприємства.

Перспективи подальших досліджень. Планується розробити уніфіковану методику обчислення та оцінки ефективності використання матеріальних та інтелектуальних ресурсів на підприємствах галузі ветеринарної фармації.

THE ESTIMATION OF MATERIAL AND INTELLECTUAL RESOURCES IN CONTEXT OF ENTERPRISE INNOVATION POTENTIAL ANALYSIS

S. M. Temnenko

State Scientific-Research Control Institute of Veterinary Medicinal Products and Feed Additives

S U M M A R Y

The article considers the main criteria of an enterprise material and intellectual resources estimation. There is focused attention to forming of intellectual capital as a guarantee of future success and competitive ability. The base components of an enterprise intellectual capital and methods of it calculation are considered.

ОЦЕНКА МАТЕРИАЛЬНЫХ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ РЕСУРСОВ В КОНТЕКСТЕ АНАЛИЗА ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

С. Н. Темненко

Государственный научно-исследовательский контрольный институт ветеринарных препаратов и кормовых добавок

А Н Н О Т А Ц И Я

В статье рассмотрены основные критерии оценки материальных и интеллектуальных ресурсов предприятия. При этом отдельное внимание уделяется вопросам формирования интеллектуального капитала, как гарантии будущей успешности и конкурентоспособности. Рассмотрены базовые составляющие интеллектуального капитала предприятия, а также методы его учета и измерения.

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. *Edvinsson L.* Intellectual Capital / L. Edvinsson, M. S. Malone // London: Harper, 1997.
2. *Sveiby K. E.* The New Organizational Wealth. — San Francisco: Berret-Koehler Publishers Inc., 1997.
3. *James Tobin.* Liquidity preference as behaviour towards risk. The Review of Economic Studies, No. 67, February, 1958. The Cowles Foundation for Research in Economics at Yale University.
4. *Pulic A.* VAIC — an accounting tool for IC management//[Электронный ресурс]. 2000. Режим доступа до ст.: www.vaic-on.net/start.htm
5. *Проскураков В. А.* Дуалистические элементы в среде инновационной экономики. Инновации. — 2009. — № 7 (129). — С. 70–77.
6. *Селезнев Е. Н.* Оценка эффективности использования интеллектуального капитала // Финансовый менеджмент. — 2005. — № 6. — С. 24–30.
7. *Тугускина Г. Н.* Отечественный и зарубежный опыт оценки интеллектуального капитала организаций // Креативная экономика. — 2009. — № 5 (29). — С. 50–57.
8. *Кондратов С. О.* Оценка интеллектуального капитала компании и менеджмент знаний // Российское предпринимательство. — 2007. — № 5, Вып. 2 (91). — С. 34–37.